

www.Ketab.ir

آینده مرجعیت دینی

مراجع تقلید آینده

نویسندگان:

محمد کاظم حقانی فضل

محسن گلپایگانی، دکتر محمد تقی دشتی

همکاران پژوهشی:

آقایان حامد عبداللہی سفیدان، علی اکبر عبدالاحدی مقدم، محمد باقر
صدقی، سید سعید هاشمی نسب، محمد صادق احمدی، وحید فراهانی،
حسن اجرایی، محمدرضا فلاح، حسن علی آبادی، عباس صفایی حائری،
رضا تاران، سید علی آقایی

(انتشار محدود)

آینده مرجعیت دینی

مراجع تقلید آینده

توسندگان: محمدکاظم حقانی فضل - محسن گلپایگانی - دکتر محمد تقی دشتی

همه‌پندگی پژوهش: حامد عبداللہی سفیدان . مدیر اجرایی: محمد قرائتی ستوده

ویراستار: محمد رضا مختصی . صفحه آرایی و طرح جلد: گروه فرهنگی هنری فانوس . انتشارات: مکت اندیشه

شابک: ۹۶۰-۶۶۲-۷۲۰۲-۶۲۲-۹۷۸ . نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸ . شمارگان: ۲۰۰

تمامی حقوق مادی و معنوی این اثر برای مرکز پژوهشی مبنا (مؤسسه صراط مبین) محفوظ است.

سرشناسه: حقانی فضل، محمدکاظم - عنوان و نام پدیدآور: آینده مرجعیت دینی: مراجع تقلید آینده / نویسنده: محمدکاظم حقانی فضل، محسن گلپایگانی. مشخصات نشر: قم: مکت اندیشه، ۱۳۹۸. مشخصات ظاهری: ۱۶۴ ص. شابک: ۹۶۰-۶۶۲-۷۲۰۲-۶۲۲-۹۷۸ وضعیت فهرست نویسی: فیپا- یادداشت: تمامی حقوق مادی و معنوی این اثر برای مرکز پژوهشی مبنا (مؤسسه صراط مبین) محفوظ است. عنوان دیگر: مراجع تقلید آینده . موضوع: مرجعیت -- آینده‌نگری - موضوع: Authority, shiite -- Forecasting: موضوع: مجتهدان و علما -- ایران - موضوع: Ulama -- Iran: شناسه افزوده: گلپایگانی، محسن. ۱۳۵۹- شناسه افزوده: مرکز پژوهشی مبنا - شناسه افزوده: مؤسسه صراط مبین- رده بندی کنگره: BP۱۶۷/۴- رده بندی دیویی: ۲۹۷/۲۱- شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۶۳۳۷۸

شبکه ارتباط با مخاطب

روابط عمومی (سفارش کتاب، پیشنهادات و انتقادات): محمد قرائتی ستوده ۰۲۵۳۲۹۰۶۴۰۵

دفتر مرکزی: قم- ۴۵ متری شهید صدوقی- کوچه ۵۶- پلاک ۷۴ - تلفن: ۰۲۵۳۲۹۰۶۴۰۴

آدرس تارنما: www.smhi.ir - www.mabnarc.ir

پست الکترونیک: info@smhi.ir - info@mabnarc.ir

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۳	مراجع فعلی که در قید حیات هستند
۱۶	ترکیب احتمالی مراجع آینده
۱۷	مرحله نخست: شناسایی افراد
۱۷	فهرست مجتهدان در مظان مرجعیت
۲۲	معرفی تفصیلی مراجع احتمالی آینده
۲۲	محمدابراهیم جناتی (م ۱۳۱۱ ش)
۲۶	عبدالله جوادی آملی (م ۱۳۱۲ ش)
۳۰	سید محمدسعید حکیم (م ۱۳۱۴ ش)
۳۲	یوسف صانعی (م ۱۳۱۶ ش)
۳۶	سید کاظم حسینی حائری (م ۱۳۱۷ ش)
۳۹	محمدعلی گرامی (م ۱۳۱۷ ش)
۴۲	علی کریمی جهرمی (م ۱۳۲۰ ش)
۴۶	اسدالله بیات زنجانی (م ۱۳۲۰ ش)
۴۹	سید محمدتقی مدرسی (م ۱۳۲۴ ش)
۵۲	مهدی مروارید (م ۱۳۲۵ ش)
۵۵	سید محمدحسینی زنجانی (م ۱۳۲۶ ش)
۵۸	سید علی اصغر میلانی (م ۱۳۲۷ ش)
۶۰	سید محمدجواد علوی بروجردی (م ۱۳۳۰ ش)
۶۳	سید احمد مددی الموسوی (م ۱۳۳۰ ش)
۶۵	باقر ایروانی (م ۱۳۳۰ ش)
۶۷	هادی آل راضی (م ۱۳۳۰ ش)
۶۸	حسن جواهری (م ۱۳۳۰ ش)
۷۱	محسن فقیهی (م ۱۳۳۱ ش)

- ۷۳ مهدی شب‌زنده‌دار جهرمی (م ۱۳۳۲ ش)
- ۷۵ سید محمد یثربی (م ۱۳۳۳ ش)
- ۷۷ سید محمدرضا مدرسی (م ۱۳۳۴ ش)
- ۸۰ محسن اراکی (م ۱۳۳۴ ش)
- ۸۳ سید هاشم حسینی بوشهری (م ۱۳۳۵ ش)
- ۸۶ سید کمال حیدری (م ۱۳۳۵ ش)
- ۸۹ علی اکبر سیفی مازندرانی (م ۱۳۳۵ ش)
- ۹۲ مهدی گنجعلی (گنجی) (م ۱۳۳۶ ش)
- ۹۴ صادق لاریجانی (م ۱۳۳۹ ش)
- ۱۰۰ محمد تقی شهیدی زنجان (م ۱۳۳۹ ش)
- ۱۰۲ احمد عابدی (م ۱۳۳۹ ش)
- ۱۰۴ محمد یعقوبی (م ۱۳۳۹ ش)
- ۱۰۷ ابوالقاسم علیدوست (م ۱۳۴۰ ش)
- ۱۰۹ محمد جواد فاضل لنکرانی (م ۱۳۴۱ ش)
- ۱۱۲ محمد سند بحرانی (م ۱۳۴۱ ش)
- ۱۱۵ مهدی هادوی تهرانی (م ۱۳۴۰ ش)
- ۱۱۸ عبدالله احمدی شاهرودی (م ۱۳۴۱ ش)
- ۱۲۰ سید محمدرضا سیستانی (م ۱۳۴۳ ش)
- ۱۲۱ محمد محمدی قاینی (م ۱۳۴۴ ش)
- ۱۲۳ سید منیر خباز (م ۱۳۴۵ ش)
- ۱۲۶ سید محمد جواد شبیری زنجان (م ۱۳۴۵ ش)
- ۱۲۸ سید مجتبی خامنه‌ای (م ۱۳۴۵ ش)
- ۱۳۰ سید حسن خمینی (م ۱۳۵۱ ش)
- ۱۳۴ محسن وحید خراسانی
- ۱۳۵ مرحله دوم: شاخص‌های تأثیرگذار بر ترکیب آینده مرجعیت

- ۱۳۵ دو نکته مقدماتی
- ۱۳۶ الف) جایگاه آینده مراجع حوزه نجف
- ۱۳۶ ب) احتمال گذر آرام به نسل جدید مراجع
- ۱۳۷ بررسی شاخص‌های اثرگذار بر ترکیب آینده مرجعیت
- ۱۴۰ توضیح شاخص‌های تعیین‌کننده ترکیب مراجع آینده
- ۱۴۰ ۱. طول عمر رهبری انقلاب
- ۱۴۰ ۲. ویژگی‌های شخصی و شخصیتی رهبر آینده
- ۱۴۱ ۳. جایگاه رهبری
- ۱۴۱ ۴. دخالت نظام سیاسی، مراکز امنیتی و نظامی، احزاب و گروه‌های سیاسی در مرجعیت
- ۱۴۳ ۵. پول (مسئله مالی)
- ۱۴۳ ۶. تمایل مردم به مرجعی از طیفی خاص
- ۱۴۴ ۷. اثرگذاری جریان‌های حوزوی
- ۱۴۵ ۸. اثرگذاری جریان‌های فکری جامعه
- ۱۴۶ ۹. سن مجتهدان در مظان مرجعیت
- ۱۴۷ ۱۰. داشتن نهاد (مؤسسه فقهی، شاگرد، شارح، مروج و...)
- ۱۴۷ ۱۱. خاندان (خانواده)
- ۱۴۸ ۱۲. وجاهت علمی در حوزه
- ۱۴۸ ۱۳. قومیت
- ۱۴۹ ۱۴. ویژگی‌های فردی (سیادت، چهره، کاریزمای شخصی و...)
- ۱۵۰ مرحله سوم: ضریب‌دهی به شاخص‌ها
- ۱۵۲ مرحله چهارم: تطبیق شاخص‌ها بر افراد و امتیازدهی
- ۱۵۸ مرحله پنجم: جدول متقاطع
- ۱۶۳ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

مقدمه

مرجعیت شیعه یکی از کنشگران فعال در عرصه‌های اجتماعی و سیاسی به‌خصوص در چند سده اخیر بوده است. این نیروی اجتماعی تأثیرگذار، ظرفیت شگرفی در ایجاد دگرگونی‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و تولید جنبش‌های اجتماعی دارد. این ظرفیت دگرگون‌ساز، بدون شک از منظر جامعه اسلامی امری مثبت تلقی می‌شود که سبب‌ساز ایجاد تحول و زمینه‌های پیشرفت جامعه را فراهم می‌آورد؛ اما باین‌همه از منظر نظام سلطه، مرجعیت، ظرفیتی خطرآفرین و مانعی جدی در مقابل اجرای سیاست‌های استعماری، تلقی می‌شود. ازاین‌رو در تلاش‌اند تا از این ظرفیت با استفاده از مهندسی معکوس به سود سیاست‌های خود استفاده کنند. همان‌گونه که در گذشته نیز با شیوه‌های مختلف و بهره‌گیری از حربه نفوذ، گاه سیاست‌های خود را از زبان برخی مراجع بیان می‌کردند. با فاصله گرفتن جامعه ایران از مبدأ زمانی انقلاب اسلامی و فروکش کردن تب‌وتاب‌ها و شعارهای انقلابی و نیز گسترش نظام معنایی جهان مدرن در جامعه ایرانی، اجرای این سیاست با جدیت بیشتری در آینده دنبال خواهد. قبضه قدرت مرجعیت و تلاش برای روی کار آمدن کنشگران ویژه در این جایگاه، می‌تواند زمینه‌ساز اجرای بهتر و راحت‌تر سیاست‌های نظام سلطه باشد. این نوشتار در تلاش است تا با تخمین زدن احتمال مرجعیت برخی کنشگران و اساتید حوزوی و واکاوی زمینه‌های روانی، اجتماعی، فرهنگی و نیز بررسی گرایش‌های سیاسی آنان به پیش‌بینی احتمالی آینده مرجعیت شیعه و رفتار آن بپردازد؛ بنابراین پرسش اصلی این اثر این است که «چه کسانی از اساتید موجود حوزه (قم و نجف)، ظرفیت مرجعیت آینده را دارند؟» و در راستای این پرسش اصلی، به پرسش‌های فرعی زیر هم پاسخ داده خواهد شد که:

• شاخصه‌ها و زمینه‌های علمی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی این افراد چیست؟

• نیروهای اجتماعی تقویت‌کننده مرجعیت این افراد کدام‌اند؟

امروزه آینده‌پژوهی و پیش‌بینی آینده به صورت علمی، ضرورتی پذیرفته شده در بین نخبگان و سیاستگران اجتماعی است. ضرورت این امر در موضوعاتی که از یک سو دارای پتانسیل حرکت آفرینی و ایجاد تحول بوده و از سوی کمتر مورد بررسی‌های علمی قرار گرفته‌اند، بیشتر احساس می‌شود. مسئله آینده مرجعیت از این مقوله است. آنچه پردازش این تحقیق را ضروری می‌نماید ظرفیتی است که مرجعیت شیعه در عرصه کنشگری سیاسی و فرهنگی و اجتماعی دارد؛ اما به صورت خاص امور ذیل بر ضرورت تحقیق در این موضوع می‌افزاید:

۱. شناخت نیروهای اجتماعی تأثیرگذار در جایگاه مرجعیت آینده و به دست آوردن چشم‌انداز روشن در این خصوص.

۲. لزوم اندیشه‌شناسی و رفتارشناسی کنشگران در عرصه آینده مرجعیت.

۳. ضرورت شناخت پیامدهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی حضور هر کنشگر خاص

۴. اهمیت شناخت ظرفیت‌های موجود کنشگران که می‌تواند از سوی نظام سلطه، قابل بهره‌برداری باشد.

۵. ضرورت آگاهی از تعامل یا تقابل مرجعیت آینده با نظریه ولایت فقیه و نظام جمهوری اسلامی

با توجه به این ضرورت‌ها، ما در این تحقیق به دنبال اهداف ذیل هستیم:

• آغاز پژوهشی فاخر در خصوص مطالعه آینده مرجعیت و باز کردن مسیر برای محققان بعدی.

• تولید اثری ارزشمند و قابل ارجاع و استناد برای آینده‌پژوهی در خصوص

آینده مرجعیت و ارائه آن به سیاست‌گذاران و بزرگان حوزه
 • کمک به برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران حوزه برای مهندسی درست فرایند
 مرجعیت افراد بر اساس موازین دینی و انقلابی

مسئله آینده مرجعیت و احراز جایگاه، هرچند از جنبه عملی دیرینه‌ای دراز دارد اما از نظر بررسی‌های علمی، موضوعی تازه و جدید است و هنوزی آثار قابل توجهی در خصوص آن نگاشته نشده است؛ اما با بروز فرایندهای نوپدید در تعاملات اجتماعی و گستردگی و تنوع فضاهای اندیشه‌ای از یک سو و ورود نظام سلطه به شناسایی کنشگران فعال در عرصه تعاملات دینی و حوزوی و تلاش برای استفاده از این ظرفیت برای پیشبرد اهداف خاص خود در جهان اسلام، چندی است بسته‌وگریخته، در اینجا و آنجا، مقالات و مصاحبه‌ها و گمانه‌زنی‌هایی در این خصوص شکل گرفته که در ذیل به آن‌ها اشاره می‌شود:

۱. حال و آینده مرجعیت شیعه، نام اثری است از علی اشرف فتحی که در ماهنامه تقریرات منتشر شده و به گمانه‌زنی‌هایی برای آینده مرجعیت در قم و نجف، دست زده است. وی با نام بردن از تعدادی از اساتید حوزه‌های علمیه قم و نجف از آنان به عنوان مراجع احتمالی آینده یاد می‌کند.

۲. مکتب نجف اشرف؛ نگاهی از بیرون، اثر ابوالفضل فاتح است که در سه بخش تنظیم شده است. در بخش نخست با مروری به تحولات تاریخی حوزه نجف اشرف و سنت‌ها و ضوابط این نهاد علمی و با یادآوری گفته‌ها و بیان ناگفته‌هایی از این حوزه تحت زعامت حضرت آیت‌الله سیستانی، ویژگی‌های این حوزه را بیان می‌کند. در قسمت دوم این مقاله به آسیب‌شناسی حوزه نجف اشرف پرداخته و در فراز پایانی نیز به آینده نجف اشرف پرداخته که اشاراتی نیز به آینده مرجعیت در نجف دارد.

۳. آینده مرجعیت، نام مقاله‌ای که به دست رسول جعفریان نگاشته شده و به این مسئله می‌پردازد که مرجعیت آینده چه اندازه با مرجعیت فعلی متفاوت

خواهد بود؟ بحث این اثر صرفاً بررسی تغییر در آینده مرجعیت است اما از گزینه‌ای محتمل سخن گفته نمی‌شود.

۴. شماره ۱۲۶ ماه‌نامه خیمه (ویژه اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۷) به موضوع گزینه‌های مرجعیت آینده حوزه قم ورود پیدا کرده و به فرصت‌ها و تهدیدهای آن پرداخته است.

در این پژوهش از روش توصیفی و تحلیلی با استفاده از منابع اسنادی و کتابخانه‌ای و نیز جلسات بارش فکری با کارشناسان و پژوهشگرانی که در این عرصه اندیشه‌ها و آثاری داشته‌اند، استفاده شده است.

مرکز پژوهشی مبنا